

Миронюк Т.В., доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАПОБІГАННЯ ГЕНДЕРНОМУ НАСИЛЬСТВУ В УКРАЇНІ

Гендерне насильство це - проблема 21 століття, актуальна для всіх країн світу; немає жодної країни, де ця проблема була б розв'язана. Зазначимо що у світі найпоширенішими видами гендерного насильства вважають зґвалтування, домашнє насильство (або насильство в сім'ї), проституцію, секс-торгівлю, сексуальні домагання. Однією з найбільш поширених форм гендерного насильства вважається так зване домашнє насильство (domestic violence).

Сім'я є головним місцем гендерного насильства. У родині відбувається насильство фізичне, психологічне, сексуальне, економічне. Ще однією формою гендерного насильства у сім'ї є прямий контроль жіночої сексуальності: примусові аборти та примусова вагітність. Іншим осередком насильства над жінками є робоче місце - як на державній, так і на приватній службі. Місце роботи включає в себе як сексуальну агресію (переслідування, залякування) так і торгівлю жінками та примусову проституцію [1].

Під гендерним насильством (gender-based violence) мається на увазі насильство, яке чинять здебільшого чоловіки проти переважно жінок. Оскільки агресивної поведінки очікують саме від чоловіків, то вони - група, яка чинить насильство будь-якого типу і яка так само страждає від насильства (у війнах, розбоях, вуличному насильстві тощо). Тобто, передусім чоловіки є як агресорами, так і жертвами насильницької поведінки. Але є певні типи насильства, де жертви - переважно жінки.

Організація Об'єднаних Націй виділила окремий тип насильства - гендерне насильство або насильство проти жінок (поширена міжнародна аббревіатура VAW - violence against women), в основі якого лежать владні стосунки між чоловіками й жінками. У 1993 році була прийнята [Декларація ООН](#) про викорінення насильства щодо жінок . У статті 1 дане визначення

насильства проти жінок: «довільний акт насильства, скошений на підставі статевої ознаки, який спричиняє або може спричинити фізичний, статевий чи психологічний збиток або страждання жінкам, а також загрози скоєння таких актів, примусове чи довільне позбавлення свободи або особистого життя».

За повідомленням прес-служби Національної поліції України в 2017 році від громадян зареєстровано понад 80 тис. заяв, повідомлень про вчинені правопорушення та інші події, пов'язані з насильством в сім'ї. Слідчими підрозділами закінчено 439 кримінальних проваджень розпочатих за фактами вчинення злочинів, пов'язаних з насильством в сім'ї. Найбільш розповсюдженими кримінальними правопорушеннями у яких жінки стають жертвами, відносяться згвалтування, торгівля людьми, грабежі. Протягом 2017 року за кримінальними провадженнями, направленими до суду, потерпілими від злочинних посягань визнано майже 77 тис. жінок, що становить 38 % від загальної кількості потерпілих. За останні кілька років в Україні потроїлася кількість зафіксованих випадків домашнього насилля. Майже 70% жінок зазнають різних форм знущань і принижень. За даними МВС, 23% тяжких насильницьких злочинів відбуваються в родинах. За останні три роки кількість вбивств, вчинених на підставі домашнього насильства, зросла майже втричі.

За дослідженнями Інституту соціологічних досліджень НАН України 68% жінок (це, приблизно, 18 млн.) в Україні зазнають знущання в сім'ї, у тому числі 20% - часто (в основному, це побиття з боку чоловіка).

В Україні законодавчими гарантіями в сфері тендерної рівності є закони України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» та ін.

У грудні 2017 року Верховна Рада України голосувала за прийняття законопроектів (№ 4952 та 5294), покликаних захистити жертв насильства стосовно жінок та жертв домашнього насильства. Два законопроекти повинні бути прийняті з тим, щоб наша країна нарешті ратифікувала [Стамбульську конвенцію](#) - міжнародний договір про запобігання насильству стосовно жінок та боротьбу з ним.

Україні давно потрібні були механізми, які реально захищають жінок від повторюваних випадків застосування сили

по відношенню до їх самих, а також їхніх дітей з боку партнерів, колишніх чоловіків і інших «близьких» людей.

Дані законопроекти вносять ряд позитивних змін, що мають покращити ситуацію по запобіганню насильства, особливо щодо жінок та дітей. Оскільки вони передбачають жорсткіші покарання для кривдників та дозволяють Національній поліції контролювати поведінку порушника, аби уникнути повторного насилля. Вперше в Україні ввели кримінальну відповідальність за домашнє насильство. Деякі експерти стверджують, що законопроект можна назвати одним з кращих, які прийняла теперішня Верховна Рада.

Але навіть в новій редакції Закону не вирішено низку проблем, серед яких - брак реальних механізмів допомоги жертвам насильства.

Так, в законі передбачено, що домашніх тиранів будуть відправляти на корекційну програму та забороняти контактувати з жінками, які постраждали від їх рук. Самим жертвам насильства повинні надавати тимчасовий притулок і необхідну допомогу, де їх не зможуть дістати кривдники.

Отже, документ передбачає створення притулків для жертв домашнього насильства, де вони зможуть жити і отримувати необхідну юридичну, медичну і психологічну допомогу в разі, коли вони не можуть повернутися додому, тому що їхнє життя і здоров'я знаходиться під загрозою.

Для порівняння, в США існує біля 1500 притулків для жінок, які зазнали домашнього насильства. В Україні вже з'явилися жіночі кризові центри. В Києві працює притулок для жінок, які страждають від насильства в сім'ї. Цей притулок організований за рахунок державних коштів.

У Дніпропетровську, Донецьку, Житомирі, Львові, Рівному, Херсоні, Чернівцях організацією Winrock International спільно з місцевими недержавними організаціями створено центри «Жінка для жінки». Сюди можуть звертатися жінки, які потерпають від домашнього насильства, та можуть одержати юридичну та психологічну консультацію. Якщо говорити в загальному про кількість місць для жінок, аби вони могли втекти від чоловіка, який їх б'є, то згідно з даними статистики «Ла Страда», таких місць є 25 на область, і 50 на Київ.

Тому, необхідно, щоб органи місцевого самоврядування визначилися і створили необхідні установи, які будуть

відповідати за протидію цьому насильству. А це стосується створення місць, де жертви зможуть впершу чергу знайти притулок та отримати допомогу (юридичну, психологічну). А також забезпечити наявність місць, де кривдники проходять корекційну програму, а по суті «курси», які покликані допомогти людині відмовитися від насильницьких дій в майбутньому».

Разом з цим, МОЗ України має виробити відповідні нормативні акти по стандартам надання медичної допомоги, тобто насправді на це може піти деякий час, і оскільки у нас органи місцевого самоврядування говорять про велику проблему з фінансуванням багатьох соціальних програм, тут можуть виникнути певні моменти, пов'язані з реалізацію тих засад, що передбачає новий закон.

Також, даний закон зобов'язує державу створювати і підтримувати розвиток національних «гарячих» ліній, за якими можна буде отримати оперативну інформацію про те, як захистити себе і дітей, куди звернутися за допомогою, щоб вийти з конфліктної ситуації з мінімальними втратами. І таких «гарячих» ліній повинно бути якомога більше, в тому числі локальних, щоб постраждалі могли отримувати достовірну та актуальну інформацію за місцем проживання. Оскільки ще однією проблемою виступає низька обізнаність жінок (особливо в сільській місцевості) із міжнародними та національними стандартами у сфері захисту від тендерної дискримінації та домашнього насильства. В багатьох регіонах багато хто просто не знає, що робити у випадках домашнього насильства, куди звертатися за допомогою.

А в деяких випадках, жертви навіть не заявляють про такі злочини, а продовжують терпіти знущання. І навпаки, поширені випадки, коли після написання заяви трохи пізніше просто пишуть відмову від своїх слів і продовжують жити з кривдниками.

Так, згідно з даними ООН, щорічно понад 1,1 млн. українок стикаються з фізичною та сексуальною агресією і тиском в сім'ї. Офіційні цифри значно менше, оскільки, більшість жінок продовжує мовчати. Український інститут соціологічних досліджень провів опитування, в ході якого з'ясувалося, що 7% жінок вважають проявом насильства образи,

32% так оцінюють приниження, а для 49% респондентом домашнє насильство - це виключно побої.

Прикро, що для більшості жінок, насильство зводиться до побоїв та синців і стає нормою у стосунках. Важливо, щоб в Україні жінки перестали сприймати насильство тільки як щось, що залишає синці і сліди на тілі. Потрібно, щоб в суспільстві руйнувалися стереотипи, які є навколо цього поняття. Дуже важливо, щоб самі потерпілі не боялися звертатися за допомогою та залишити кривдника.

Серед змін, які стосуються діяльності правоохоронців та суду слід відмітити те, що: поліція буде мати право виносити термінові заборонні приписи (терміном до 10 днів), які окрім іншого будуть передбачати обов'язок кривдника залишити місце проживання постраждалої особи, навіть якщо житло, у якому вона проживає, є власністю кривдника. Тепер не жінка з дитиною буде змушена шукати безпечне місце ночівлі, а той, хто порушив їхні права, буде змушений залишити спільне місце проживання. Також постраждала особа буде мати право звернутися у цивільному порядку до суду із заявою про винесення обмежувального припису терміном до 6 місяців. За наслідками розгляду даної заяви суд має право не лише заборонити кривднику спілкуватися із постраждалою особою, але й наближатися до неї та покинути місце її проживання.

Це надзвичайно важливі спеціальні заходи, які мають не лише превентивний характер, але й надають більше повноважень поліції, суду та соціальним службам, спрямовані на захист прав постраждалої особи, у тому числі жінці та дитині дитини, яка була або є свідком насильства.

Однак, важливо буде налагодити реальні механізми впровадження даних норм заходу і забезпечити його виконання.

Основною проблемою в сфері гендерного насильства, на нашу думку в Україні, являється те, що насильника не можливо ізолювати від жертви. Під час самого конфлікту таку особу можливо затримати лише в порядку статті 261 КУаАП максимум на 3 години. Санкція статті 173-2 «Вчинення домашнього насильства, невиконання захисного припису або непроходження корекційної програми» КУпАП передбачає, як один з видів покарань, арешт до семи, та у разі повторного вчинення 15 діб, за рішенням суду, але не завжди застосовується

і не завжди зупиняє правопорушника, щоб не продовжувати протиправні дії [2].

Отож, не дивлячись на те, що тендерна політика має позитивні зміни в світі та в нашому суспільстві, невирішеним залишається питання щодо захисту жінок як суб'єкта за статтю. На сьогодні, окрім того, що жінка в нашій державі є незахищеною від насилля зі сторони чоловіків, так званої «сильнішої статі», залишаються відкритими питання, що стосуються запровадження механізму захисту жінок на сучасному етапі. На момент вчинення насильницьких дій особою до прийняття будь-якого рішення по адміністративному чи кримінальному правопорушенню питання, що стосується ізоляції правопорушника від жертви (потерпілого) на цей час залишається відкритим. У будь-якому випадку потрібно на законодавчому рівні ставити питання про затримання особи в адміністративному або процесуальному порядку (КПК) негайно за спрощеною процедурою. А також, запровадити реальний механізм захисту жертв насильства, через створення інститутів, як організаційних так і правових які б забезпечували та гарантували їм дане право.

Список використаних джерел:

1. Тендерне насилля та протидія йому [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://yaremche.org/files/filez/gendeme_nasilstvo_ta_protidiya_yomu.pdf.
2. Закон України «Про внесення змін до Кодексу законів про працю України щодо гармонізації законодавства у сфері запобігання та протидії дискримінації з правом Європейського Союзу» від 12.11.2015р [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/785-19>